

Mustafa Argunşah, *Kirdeci Ali-Kesik Baş Destanı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, IX+134 s.+Tıpkıbasımlar.

Anadolu'da İslâmî Türk edebiyatının teşekkül etmeğe başladığı XIII. yüzyıldan itibaren, kaynağı İslâm kıssalarına, Hz. Peygamber'in hayatına veya Sahabe-i Kirâm'a dayanan yüzlerce manzum dinî hikâyenin yazıldığı bilinen bir gerçektir. Bu dinî hikâyeler içerisinde Hz. Ali'yi ve onun kahramanlıklarını anlatan destanlar özel bir yere sahiptirler. Dinî manzum hikâyeler olarak bilinen mesneviler serisinin (Mevlid-i Şerîf, Mirâcû'n-Nebi, Hikâye-i Geyik, Hikâye-i Güvercin, Dâsîtân-ı İbrâhîm, Hikâye-i İslam Yahudî vb.) halk tarafından en fazla tanınan ve sevilenlerinden biri de Kesik Baş Destanı'dır.

Eser, Anadolu'da gelişen İslâmî Türk edebiyatının ilk mesnevilerindedir. Hz. Ali'nin, gövdesi bir dev tarafından yenilmiş kesik bir başla, devî öldürmek için yaşadıkları maceraları ve gösterilen kahramanlıkları anlatmaktadır.

Kesik Baş Destanı, Türk milletinin inançlarını, dine bakış açılarını ve folklor değerlerini yansıtmaları bakımından ehemmiyet arz etmektedir. Eserin XIV. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış olması da devirle ilgili olarak yapılacak dil çalışmalarına kaynak teşkil etmesi bakımından önemlidir.

Prof. Dr. Mustafa Argunşah tarafından hazırlanan *Kirdeci Ali-Kesik Baş Destanı* adlı eser üç bölümden oluşmaktadır. I. Bölüm: İnceleme (Giriş, Destanın Yazarı Kirdeci Ali, Kirdeci Ali'nin Eserleri, Kirdeci Ali'ye Mal Edilen Eserler, Kesik Baş Destanı); II. Bölüm: Metinler (Tatarca Metin, Destanın Tenkitli Metni Hakkında Açıklamalar, Metin, Destanın Türkiye Türkçesiyle Nesre Çevirisi); III. Bölüm: Dizinler (Kelime Dizini, Ekler Dizini) + Bibliyografya ve Tıpkıbasımlar.

"Giriş" kısmında yazar, amacının doğru bir Kesik Baş Destanı metni ortaya koyabilmek olduğunu belirtmekte ve bu amaçla eseri yayıma hazırlarken yaptığı çalışmalardan bahsetmektedir (s. 3-5).

"Giriş"ten sonra "Destanın Yazarı Kirdeci Ali" kısmı yer almaktadır (s. 5-11). Bu kısımda, Kirdeci Ali'nin eserlerinden ve yapılan diğer çalışmalardan hareketle şâirin biyografisi verilmiş, Kirdeci lâkabını nasıl aldığı, hangi meslekten olduğu, nasıl bir kişiliğe sahip bulunduğu gibi konular hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

"Kirdeci Ali'nin Eserleri" kısmında (s. 11-12) şâirin Kesik Baş Destanı dışında ortaya koyduğu "Güvercin Destanı" ve "Ejderha Destanı" hakkında kısa mâlumatlarda bulunulmuştur. Bu kısmı müteakiben "Kirdeci Ali'ye Mal Edilen Eserler" tanıtılmıştır (s. 13-14).

İnceleme bölümünün üçüncü kısmı "Kesik Baş Destanı"dır (s. 15-32). Burada, destanın konusu, dili, nüshaları (A. Karşılaştırmalı Metinde Kullanılan nüshalar, B. Diğer nüshalar), destan metni üzerinde yapılan çalışmalar (değerlendirmeleriyle birlikte), Tatarca destanın dili ele alınmakta; ayrıca Jan Ciopinski tarafından yapılan yayım üzerine kısa bir değerlendirme yapılmaktadır. Bu çalışma kısımları içerisinde "Tatarca Destanın Dili" ile ilgili değerlendirmeler hem destanın dil özelliklerini yansıtmaları hem de Eski Anadolu Türkçesiyle Tatarca metnin dili arasında bir karşılaştırma yapması bakımından ayrıca önemlidir.

"İnceleme" bölümünden sonra "Metinler" bölümü gelmektedir (s. 37-97). Bu bölümde ilk olarak Tatarca metin yer almaktadır. Tatarca metnin Lâtin harflerine transkripsiyonlu olarak aktarımında Jan Ciopinski yayımı ile 1895 ve 1909 Kazan tarihli taş basmalar kullanılmıştır.

Kesik Baş Destanı'nın karşılaştırmalı metnine geçilmeden önce, metnin aktarımı esnasında izlenen yol, karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların çözüm yolları hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca nüshalardaki beyit numaralarını karşılaştıran bir de tablo eklenmiştir (s. 52-56).

“Metinler” bölümünün üçüncü kısmı destanın karşılaştırmalı bir metnini ihtiva etmektedir (s. 56-86). Karşılaştırmalı metin ortaya konulurken şu nüshalar kullanılmıştır:

1. Millî Kütüphane nüshası: nu. A. 3881, 50a-54a sayfaları arasında kayıtlı, 115 beyitlik harekeli nüsha (Karşılaştırmalı metinde A nüshası).

2. Namık Aslan nüshası: Namık Aslan'ın özel kütüphanesinde bulunan XVII. yüzyıla ait bir destanlar mecmuasındaki 83 beyitlik harekeli metin (Karşılaştırmalı metinde B nüshası).

3. Türk Tarih Kurumu nüshası: nu. 462, 4b-8a sayfaları arasında yer alan 99 beyitlik nüsha (Karşılaştırmalı metinde C nüshası).

4. Taşbasma nüsha: *Hikâye-i Mevlidu'n-Nebi* adlı 1311 İstanbul baskılı kitabın 38-42. sayfaları arasında bulunan 96 beyitlik harekeli nüsha (Karşılaştırmalı metinde D nüshası).

5. Üsküp Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi nüshası: 1344 numarada kayıtlı mecmua içerisinde 15b-23a sayfaları arasında yer alan 122 beyitlik nüsha (Karşılaştırmalı metinde E nüshası).

Destanın karşılaştırmalı metninden sonra, Türkiye Türkçesiyle nesre çevirisi de yapılmıştır (s. 86-93).

Eserin önemli bölümlerinden biri “Dizinler” bölümüdür (s. 97-133). İlk olarak “Kelime Dizini” yer almaktadır (s. 97-124). Bu bölüm yalnız bir dizin değil aynı zamanda bir sözlüktür. “Kelime Dizini”nde 118’i ünlü, 411’i ünsüz ile başlayan toplam 529 kelime başlığı bulunmaktadır. Bu 529 kelime başlığının 317 adedi Türkçedir. Geriye kalanlar ise Arapça, Farsça, Yunanca (1 kelime), Soğdca (1 kelime) veya Arapça+Türkçe, Farsça+Türkçe ve Farsça+Arapça yapısında kelimelerdir.

“Kelime Dizini”nden sonra “Ekler Dizini” gelmektedir (s. 125-133). Bu kısımda metinde geçen Türkçe eklerin dizini bulunmaktadır. Eserin sonunda “Bibliyografya” (s. 133-134) ile Ankara Millî Kütüphane ve Namık Aslan nüshalarının tamamının, 1895 Kazan baskılı Tatarca metnin ise iki sayfasının “Tıpkı Basımları” yer almaktadır.

Bu çalışmanın konu ile ilgilenenlerin müracaat kitabı niteliği kazanacağından, Türk kültürü ve dili ile ilgili araştırmalar yapan bilim adamlarının kolaylıkla yararlanabilecekleri bir kaynak olacağından şüphemiz yoktur.

Galip GÜNER